כיתה ח' | תנ"ך | שיעור 3 מתוך 4 | 45 דק' | מלכים א י-יא

ממלכתי: ספר מלכים א נלמד בכיתה ח' (תכנית הלימודים בתנ"ך ממלכתי, תשע"ט). חמ"ד: מלכים אינו בתכנית החמ"ד לחטיבת הביניים (ז: בראשית, יהושע-שופטים; ח: שמות, שמואל א; ט: ויקרא, שמואל ב), והיחידה יכולה לשמש העשרה. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

מלכת שבא והלב של שלמה: ערכים ומבחן

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את ביקור מלכת שבא ומה היא אמרה על שלמה (מלכים א י, ו-ט)
- התלמידים יזהו את ערכי שלמה כמנהיג וכאדם: ענווה, צדק, חכמה, שלום ופתיחות, וימצאו לכל ערך פסוק
- התלמידים יעקבו אחרי המילה "לב" לאורך סיפור שלמה (ג, ט; ה, ט; יא, ג-ד) ויסבירו מה קרה ללבו בסוף ימיו

📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

לפי תכנית הלימודים בתנ"ך ממלכתי (תשע"ט, עמ' 74), בכיתה ח' לומדים את "מלכת שבא" (פרק י, א-יג) ואת "הידרדרות שלמה וסיום מלכותו" (פרק יא). בעמ' 76 התכנית מונה ניבים מהפרקים האלה: "לא היה בה עוד רוח" (י, ה), "כיד המלך שלמה" (י, יג) ו"ויטו נשיו את לבו" (יא, ג). מיומנויות: אפיון דמות והשוואה.

❓ השאלה הגדולה של השיעור

האם גם מנהיג חכם יכול לטעות?

מלכת שבא מגיעה מארץ רחוקה ואומרת שהשמועה לא סיפרה אפילו חצי. אבל בפרק הבא הכתוב מספר שלבו של שלמה נטה. בשיעור נאסוף את הערכים של שלמה, וגם נבדוק מה הכתוב מבקר.

🚪 כרטיס כניסה (2 דקות)

בתחילת השיעור כל תלמיד עונה בכתב, בלי ציון:

1. כתבו שני מעשים של שלמה שלמדנו בשיעור הקודם.
2. מה ההבדל בין לשמוע על מישהו לבין לפגוש אותו?
3. מה פירוש הביטוי "הלב שלו במקום הנכון"?

למורה: שאלה 3 מכינה את המעקב אחרי המילה "לב". רשמו את התשובות; בסוף השיעור משווים אותן ללב של שלמה.

🧪 פתיחה

כותבים על הלוח שלושה צירופים, בלי לומר מאיפה: "לב שומע", "רוחב לב", "ויטו נשיו את לבו". שואלים: מה קורה ללב לאורך הצירופים? רק אחר כך מגלים שכל הצירופים הם על שלמה.

📖 הסבר למורה

מלכת שבא שומעת על שלמה ובאה לְנַסֹּתוֹ, בְּחִידוֹת. אחרי הביקור היא אומרת: וְהִנֵּה לֹא-הֻגַּד-לִי, הַחֵצִי. מלכה זרה היא העדה לחכמתו.

מלכת שבא גם אומרת מה תפקידו של מלך: לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה. מצודת דוד מסביר: לעשות כרוחב חכמתך משפט וצדקה. החכמה לא נועדה לכבוד המלך אלא לצדק בעם.

אפשר לסכם את ערכי שלמה בעזרת פסוקים: ענווה ובקשת עזרה (וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ), צדק (לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה), שלום (וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לָבֶטַח), חכמה וסקרנות (ה, ט-יג) ופתיחות לנכרי (ח, מא-מג).

הכתוב לא מסתיר את החולשה. וַיְהִי נָשָׁיו, אֶת-לִבּוֹ, ובפסוק הבא וְלֹא-הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם-ה' אֱלֹהָיו. מצודת דוד מפרש שהחטא היה להניח אותן ללכת הן אחרי אלהים אחרים, כלומר שלמה הרשה ולא עצר. המילה "שלם" מזכירה את שמו: שלמה, שלבו לא היה שלם.

שלמה מת ונקבר בעיר דוד, ובנו רחבעם מולך אחריו (מלכים א יא, מג). כך נסגר המעגל שנפתח בשיעור 1: מצוואת דוד "והיית לאיש" ועד הלב שנטה.

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

מלכים א פרק י, פסוק א

(א) וּמַלְכַּת-שְׁבָא, שֹׁמַעַת אֶת-שֵׁמַע שְׁלֹמֹה–לְשֵׁם ה'; וַתָּבֹא לְנַסֹּתוֹ, בְּחִידוֹת.

מלכים א פרק י, פסוקים ו-ט

(ו) וַתֹּאמֶר, אֶל-הַמֶּלֶךְ, אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר, אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּאַרְצִי–עַל-דְּבָרֶיךָ, וְעַל-חָכְמָתֶךָ.

(ז) וְלֹא-הֶאֱמַנְתִּי לַדְּבָרִים, עַד אֲשֶׁר-בָּאתִי וַתִּרְאֶינָה עֵינַי, וְהִנֵּה לֹא-הֻגַּד-לִי, הַחֵצִי: הוֹסַפְתָּ חָכְמָה וְטוֹב, אֶל-הַשְּׁמוּעָה אֲשֶׁר שָׁמָעְתִּי.

(ח) אַשְׁרֵי אֲנָשֶׁיךָ, אַשְׁרֵי עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה, הָעֹמְדִים לְפָנֶיךָ תָּמִיד, הַשֹּׁמְעִים אֶת-חָכְמָתֶךָ.

(ט) יְהִי ה' אֱלֹהֶיךָ, בָּרוּךְ, אֲשֶׁר חָפֵץ בְּךָ, לְתִתְּךָ עַל-כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל–בְּאַהֲבַת ה' אֶת-יִשְׂרָאֵל, לְעֹלָם, וַיְשִׂימְךָ לְמֶלֶךְ, לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה.

מלכים א פרק יא, פסוקים ג-ד

(ג) וַיְהִי-לוֹ נָשִׁים, שָׂרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת, וּפִלַגְשִׁים, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת; וַיַּטּוּ נָשָׁיו, אֶת-לִבּוֹ.

(ד) וַיְהִי, לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה, נָשָׁיו הִטּוּ אֶת-לִבּוֹ, אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים; וְלֹא-הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם-ה' אֱלֹהָיו, כִּלְבַב דָּוִיד אָבִיו.

מלכים א פרק יא, פסוק מג

(מג) וַיִּשְׁכַּב שְׁלֹמֹה, עִם-אֲבֹתָיו, וַיִּקָּבֵר, בְּעִיר דָּוִד אָבִיו; וַיִּמְלֹךְ רְחַבְעָם בְּנוֹ, תַּחְתָּיו.

הנוסח ממכון ממרא; שם ה' מובא בכתיב ה'.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה (מלכים א י, ט)

💭 **מפרשים:** מצודת דוד: "לעשות כרוחב חכמתך משפט וצדקה". החכמה משרתת את הצדק.

📜 **כתוב:** נָשָׁיו הִטּוּ אֶת-לִבּוֹ, אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים (מלכים א יא, ד)

💭 **מפרשים:** מצודת דוד: "להניח אותן ללכת הן אחרי אלהים אחרים". לפי הפירוש הזה שלמה עצמו לא עבד אותם, אבל הרשה.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), מצגת, דף עבודה, לוח

1. כרטיס כניסה (4 דקות)
2. פתיחה: שלושת הצירופים עם המילה "לב" (5 דקות)
3. קריאה: ביקור מלכת שבא (י, א; ו-ט) (10 דקות)
4. עבודה בזוגות: טבלת ערכים עם פסוקים (10 דקות)
5. קריאה ודיון: הלב שנטה (יא, ג-ד) ומצודת דוד (10 דקות)
6. סיכום, דיון בשאלה הגדולה וכרטיס יציאה (6 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. למה באה מלכת שבא אל שלמה (י, א)?
2. מה אמרה מלכת שבא על מה ששמעה מול מה שראתה (י, ז)?
3. מה מספר הכתוב על שלמה בזקנתו (יא, ג-ד)?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה חשוב שדווקא מלכה זרה מעידה על חכמת שלמה?
2. מה ההבדל בין "לב שומע" (ג, ט) לבין לב ש"לא היה שלם" (יא, ד)?
3. לפי מצודת דוד, במה בדיוק חטא שלמה?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם מותר לספר על חולשות של מנהיג שאנחנו מעריכים? נמקו.
2. איזה ערך של שלמה הייתם רוצים לאמץ, ומה הייתם עושים אחרת ממנו?

🏁 סיכום השיעור

מלכת שבא ראתה בשלמה מלך חכם שנועד "לעשות משפט וצדקה". ערכיו כוללים ענווה, צדק, שלום, חכמה ופתיחות. אבל הכתוב מספר גם שבזקנתו לבו נטה. התנ"ך מציג מנהיג גדול שגם הוא אדם.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

השלימו: "הלב של שלמה התחיל _____ (ג, ט) ובסוף _____ (יא, ד), כי _____."

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- קריאה ביקורתית: התנ"ך מציג את גדולת שלמה וגם את חולשתו.
- דיון בשאלת המנהיג והביקורת עליו בחברה דמוקרטית.

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- הרחבה על "לבב שלם עם ה'" וההשוואה לדוד אביו (יא, ד).
- פירוש מצודת דוד: האחריות של מנהיג גם על מה שהוא מרשה לאחרים.

💡 הערות למורה

בפרק יא כדאי לקרוא בכיתה רק את פסוקים ג-ד ו-מג. אפשר לציין בעל פה שהכתוב מספר גם על עונש (יא, ט-יג) ועל אויבים שקמו לשלמה (יא, יד). למתקשים: דף עם תמיכה.

🔗 יחידות קשורות

היחידה משלימה את יחידה 7: מלכים א, א-ג (ממלכתי) ואת יחידה 8: מלכים א, א-ג (חמ"ד), שבהן נלמדו המאבק על הכיסא, החלום בגבעון ומשפט שלמה. כאן: המשפחה, המעשים, הערכים והאגדה. חוברת

העבודה של היחידה · בוחן חזרה עם מחוון

📝 בדף העבודה

בדף: ביקור מלכת שבא, טבלת ערכים עם פסוקים, מעקב אחרי המילה "לב", ופירוש מצודת דוד. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- מלכים א פרק י, מכון ממרא
- מלכים א פרק יא, מכון ממרא
- מצודת דוד על מלכים א י, ט, ספריא
- מצודת דוד על מלכים א יא, ד, ספריא
- תכנית הלימודים בתנ"ך ממלכתי, מגן הילדים עד כיתה י"ב, תשע"ט, משרד החינוך (PDF)

מחוון: מלכת שבא והלב של שלמה: ערכים ומבחן

1. "לֹא-הֻגַּד-לִי, הַחֵצִי": המציאות עלתה על השמועה. תפקיד המלך: "לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה" (י, ט).
2. ענווה: ג, ט (מבקש לב שומע) או ח, כז. צדק: ג, כח או י, ט. שלום: ה, ה. חכמה: ה, ט-יב. פתיחות: ח, מא-מג.
3. ג, ט: "לב שומע", מבקש עזרה. ה, ט: "רוחב לב", חכמה רחבה. יא, ד: "לא היה לבבו שלם", הלב נטה אחרי נשיו.
4. שהרשה לנשיו ללכת אחרי אלהים אחרים ולא עצר אותן. זה פירוש; בפסוק כתוב "נשיו הטו את לבבו".
5. תשובה טובה מציגה את הגדולה (י, ז או י, ט) ואת הטעות (יא, ג-ד), ומסיקה מסקנה. נקודות: שני פסוקים מדויקים, הבחנה בין כתוב לפירוש, עמדה מנומקת.

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י, רד"ק ומצודת דוד מתוך ספריא). האגדה מסומנת כאגדה. נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה' מובא בכתיב ה'. ממלכתי: ספר מלכים א נלמד בכיתה ח' (תכנית הלימודים בתנ"ך ממלכתי, תשע"ט). חמ"ד: מלכים אינו בתכנית החמ"ד לחטיבת הביניים (ז: בראשית, יהושע-שופטים; ח: שמות, שמואל א; ט: ויקרא, שמואל ב), והיחידה יכולה לשמש העשרה. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.